

**G O D I Š N J A K
G R A D S K O G
M U Z E J A**

broj 5

V A R A Ž D I N 1975

Redakcijski odbor:

ILIJANIĆ prof. Mira, KOŠČEC prof. Ružica, KURTALJ Ivan, TOMIČIĆ prof. Jasna

Odgovorni urednik:

RUNJAK prof. Josip

u povodu 50. godišnjice Gradskog muzeja Varaždin

Prijevodi:

prof. dr. Uroić Marija (njemački), dr. Ivy Kugli-Lentić (njemački),
mr. Vitomir Belaj (njemački), Šimek prof. Marina (njemački), Rihtarić Mirena (ruski)

Lektura:

Paska prof. Bosiljka

Za sadržaj članka odgovorni su autori

ČASOPIS TISKAN U 1000 PRIMJERAKA UZ POMOĆ SIZ-a ZA KULTURU OPĆINE VARAŽDIN

T i s a k: Novinsko izdavačko i štamparsko poduzeće Varaždin

Marina ŠIMEK

LICENSKA KERAMIKA U GRADSKOM MUZEJU VARAŽDIN

Cilj je ovog članka da dade jedan pregled licenske keramike kojom raspolaže Arheološki odjel Gradskog muzeja, kao i da svrati pozornost na značenje ovih arheoloških nalaza. Licenska keramika, o kojoj će ovdje biti riječi, nije zastupljena samo onim najtipičnijim i najčešćim fragmentima tamnosive i crne boje, već i ulomcima svijetlosive, crvenkaste, smeđe i svijetle, sivosmeđe boje, koji su u inventaru ovog tipa keramike mnogo rjeđi. Osim toga među velikim brojem nalaza mogu se izdvojiti neki koji se ističu svojom vrlo lijepom izradom, precizno izrađenom dekoracijom, te fino ispoliranom površinom, kao i oni grube izrade i debelih stijenki. I neki elementi dekoracije vraćaju na sebe pozornost; zapažaju se linije sastavljene od kosih otisaka instrumenta, ali i one kod kojih su ovi otisci okomiti.

Još jednom je potrebno naglasiti da se ovdje ne teži za nekim dubljim i opsežnijim analizama određene vrste keramike, za komparacijom sa srodnim ili sličnim pojavama niti rješavanju problema geneze, već će biti dovoljno da se objelodani kompletan fundus licenskih nalaza u Arheološkom odjelu Gradskog muzeja Varaždin.

Naziv i osnovne karakteristike

Naziv za ovu vrstu keramike potječe od K. Willvonsedera¹, a odnosi se na način ukrašavanja, tipičan upravo za keramiku određenog geografskog kruga i vremenskog razdoblja. Kurt Willvonseder je naime smatrao da je ukras izveden utiskivanjem sukane uzice² u pojedine zone još mekane, nepečene posude. Trag koji ostavlja utisnuta sukana uzica sastoji se od sitnijih ili krupnijih kosih crtica. Sami otisci uzice variraju od oštih i dubokih do sasna plitkih i slabije vidljivih.

R. Ložar koristi naziv »vrvičasta keramika« (Schnurkeramik), a također zastupa mišljenje da je ornament izveden pomoću vrpce ili pak otiscima vrpce namotane oko nekog vrlo tankog štapića³.

1. Litzengeramik

2. die Litze — uzica, vrpca, gajtan

3. R. Ložar: Studije o ljubljanski keramiki, Glasnik muzejskega društva za Slovenijo XXII/1,2, Lju-

Naziv vrpčasta keramika prihvaća i S. Vuković; njegovo se mišljenje o načinu izvođenja dekoracije na ovom tipu keramike poklapa s onim R. Ložara⁴. S. Dimitrijević koristi naziv koji je predložio Willvonseder, ali se njegovo mišljenje o samoj tehnici dekoriranja donekle razlikuje od ovih dosada spomenutih. On smatra da je tipičan licenski ukras izveden pomoću nazubljenog kotačića jer su otisci instrumenta na posudama uglavnom prilično duboki i oštri — preduboki i preoštri, a da bi bilo vjerojatno da potječu od sukane uzice. Među licenskim nalazima sporadično se javlja keramika ukrašena vodoravnim linijama koje se sastoje od sitnih okomitih crtica. Ovakav ukras neki autori nazivaju Wickelschnurabdruck, a smatraju da je izveden otiskivanjem uzice ovijene oko tankog štapića ili uzice ovijene oko druge uzice. S. Dimitrijević međutim misli da je i ovakav ukras nastao pomoću nazubljenog kotačića⁵.

I P. Korošec je u početku smatrala da se za dekoriranje licenske keramike koristi kao instrument nazubljeni kotačić. Kasnije je promijenila mišljenje pa zastupa tezu o ukrašavanju pomoću niti koja je ovita oko druge niti; otisci na keramici su naime često vrlo sitni i fini, što nije moguće izvesti pomoću kotačića⁶.

I na kraju da spomenem mišljenje R. Pittionia. On licensku keramiku svrstava među materijalna dobra kulture pojedinačnih grobova⁷, odnosno govori o tipu Guntramsdorf-Drassburg poštujući običaj da se značajniji oblici i pojave u arheologiji nazovu prema markantnijim nalazištima⁸. On misli da se kod ukrasa radi o otisku niti (Fadenmuster) ili niti omotane oko štapića, a neke motive tumači kao otisak tkanine.

U inventaru oblika licenske keramike prevladava vrč kuglastog tijela. Vrat mu je jače ili slabije ljevkast, ponekad skoro sasvim cilindričan. Posude ovog tipa karakterizira i mala trakasta drškica koja spaja gornju trećinu vrata s ramenom posude, a često je i ona nosilac tipičnog licenskog ukrasa a taj se naime obično nalazi na vratu posude. Ponekad se nasuprot trakaste drškice nalazi mala ušica. Uz vrčić javljaju se i druge forme, kao npr. amfore i zdjele ukrašene na isti način.

Posude su uglavnom izrađene iz gline dobre kvalitete, fino pročišćene. Ponekad fragmenti pokazuju da su pripadali posudama izrađenim iz nešto lošije gline, ali su takvi ulomci u manjini. Boja posuda, crna, tamnosiva, sivosmeđa, otkriva da je u procesu proizvodnje uobičajeno redukciono pečenje. Samo se rijetko može utvrditi kombinacija redukcionog i oksidacionog pečenja, i to na ulomcima sive jezgre i tankog ciglasto crvenkastog vanjskog sloja.

Tipična je i politura na posudama koja pokazuje skalu od tek površno izvedene do one vrlo visokog sjaja. Slično je i s kvalitetom izrade; ona varira od sasvim osrednje do fino oblikovanih posuda koje se odlikuju stijenkama jednolične debljine.

bljana, 1941., str. 9

4. S. Vuković: Vrpčasta keramika spilje Vindije, *Arheološki vestnik VIII / 1 Ljubljana, 1957.*

5. S. Dimitrijević: Die Ljubljana-Kultur — Problem des Substrats, der Genese und der regionalen Typologie, *Archeologica Jugoslavica VIII Beograd, 1967.*, str. 27

6. P. Korošec: Keramika z licensko ornamentiko (Litzenkeramik) na Ljubljanskem barju, *Arheološki vestnik VIII / 1, Ljubljana, 1957.* str. 10

7. Einzelgrabkultur

8. R. Pittioni: *Urgeschichte des osterreichischen Raumes, Wien, 1954,* str. 239.

Već je spomenuto da su nosioci dekoracije vrat i drškica posude, a motivi se ne odlikuju prevelikom raznolikošću; svedeni su na paralelne vodoravne linije i na valovnice, međusobno kombinirane na različite načine.

Nalazišta

Na području Gradskog muzeja Varaždin dosada su registrirana 2 nalazišta licenske keramike; oba su spiljskog tipa i na oba se lokaliteta mogao ustanoviti duži vremenski kontinuitet u naseljavanju — od paleolitika do srednjeg vijeka.

Spilja Vindija, značajno arheološko-paleontološko nalazište kod sela Voća Donja, dala je osim mnoštva drugih nalaza i veći broj fragmenata licenske keramike. Osim fragmenata Arheološki odjel posjeduje i dva cijela, dobro sačuvana vrčića (T. I Sl. 1a—2b). Oba vrčića i veći dio ulomaka potječu iz stražnjeg desnog dijela spilje, koji je istraživač ovog lokaliteta S. Vuković definirao kao grobnicu ili kultno mjesto⁹ jer su tu uz keramiku pronađeni i osteološki ostaci čovjeka te veći broj kamenih i koštanih artefakata. O nalazima te vrste na ovom mjestu neće biti govora jer je tema ovog rada ograničena samo na određeni tip keramičkih nalaza. I u nekim drugim istražnim zonama spilje Vindije nađeni su ulomci licenske keramike; tako u srednjem desnom dijelu spilje, prednjem lijevom dijelu, te na predspiljskom prostoru. Tokom istraživanja Vindije, koja su s prekidima trajala od 1934—1965. god. pronađena su ukupno 2 cijela licenska vrčića, 1 cijeli trbušni dio loptastog vrčića (T. I Sl. 4) i 38 fragmenata keramike (T. II Sl. 1—17). Vjerojatno bi broj ovih nalaza bio mnogo veći da istraživač lokaliteta nije u spilji zatekao već prije prekopan površinski sloj¹⁰. Prema pričanju seljaka iz okolice S. Vuković je zaključio da je grof Wurmbbrandt još prije 1947. god. dao prekopati cijeli površinski dio spilje, pa je navodno tako sakupio mnogo arheološkog materijala. Zato licenska keramika koja se nalazi u Arheološkom odjelu predstavlja zapravo samo pabirčene nalaze. S. Vuković je doduše u svojim zapisnicima s terena uz svaki fragment naveo i točno mjesto na kojem je određeni komad zatečen, ali ti podaci ne označavaju stvarno mjesto nalaza, već samo sekundarni položaj fragmenta.

Važnost licenskih nalaza spilje Vindije leži u činjenici da oni služe kao potvrda rasprostranjenosti ove grupe keramike na određenom prostoru sjeverozapadne Hrvatske, a time je potvrđeno i korištenje samog lokaliteta kao stambenog odnosno kulturnog prostora u periodu koji karakterizira korištenje spomenutih keramičkih oblika.

Drugo nalazište licenske keramike na ovom području je Mačkova spilja u dolini Velika Sutinska, ispod Mačkova sela. Među seljacima iz okolice uvriježeni su i nazivi Dupljansko, te Velika pećina. Prema podacima kojima

9. Prema zapisniku S. Vukovića o istraživanju neolitske grobnice otkrivene uz desnu stijenu spilje (1947. god.)

S. Vuković: Vrpčasta keramika spilje Vindije, Arheološki vestnik VIII / 1, Ljubljana, 1957., str. 40
10. Zapisnik S. Vukovića: Površinsko istraživanje gornjeg prerovanog materijala u srednjem desnom dijelu spilje-prostor oko vanjske stijene grobnice

raspoláže Arheološki odjel¹¹ zna se da je prvo rekognosciranje spilje izvršio S. Vuković 1930. god., a od 1949. god. ovaj lokalitet istražuje dr. M. Malez. Arheološki i paleontološki nalazi iz Mačkove spilje dospjeli su u muzej kao poklon dr. M. Maleza ili potječu iz vremena kada je prvo istraživanje spilje izvršio S. Vuković. S većim brojem drugih nalaza otkupljen je od dr. M. Maleza i jedan fragment licenske kramike¹². Među nalazima s ovog lokaliteta ističe se ukupno 15 ulomaka od kojih 11 nose ukras.

Ni o ovim fragmentima nemamo nikakvih bližih podataka jer su svi osim fragmenta br. 1282 zatečeni u Arheološkom odjelu neinventirani. Ipak, nalazi nam mogu poslužiti kao dokaz da je Mačkova spilja također bila naseljena i u rano brončano doba, te da su i tu obitavali ljudi koji su proizvodili i koristili keramičko posuđe određenog tipa.

Statistička tabela licenskih nalaza iz spilje Vindije i Mačkove spilje

Nalazište	Ukupno	Ukrašeno	Neukrašeno	crno	Druge boje
Mačkova spilja	15	11	4	14	1
spilja Vindija	41	26	15	34	7

Kronologija

O kronološkoj pripadnosti licenske keramike, kao i o mnogim drugim problemima u arheologiji, postoje različita mišljenja.

Smatram za potrebno da se na ovom mjestu najprije spomene mišljenje S. Vukovića, osnivača Arheološkog odjela. U svojim zapisnicima iz 1947. god.¹³ S. Vuković licenske nalaze, odnosno fragmente koje svrstava u grupu tzv. šnurkeramike, kronološki stavlja na kraj neolitika, da bi u jednom svom kasnijem radu¹⁴ ovu dataciju nešto pomakao, pa tu spominje da bi isti nalazi mogli pripadati »čak početku bakrene dobe«.

11. Zapisnik: Mačkova spilja kod Višnjice u Velikoj Sutinjskoj

12. Inv. br. 1282

13. S. Vuković — Zapisnik: Predmeti nađeni u grobnici spilje Vindije — srednji desni dio spilje

14. S. Vuković: Vrpčasta keramika spilje Vindije, Arheološki vestnik VIII /1 Ljubljana, 1957., str. 40

S. Dimitrijević smatra da »početak licenske keramike nije moguće datirati prije prijelaza A₁ na A₂ stupanj brončanog doba«,¹⁵ odnosno trajanje licenske keramike bilo bi istovremeno s postojanjem Kisapostag kulture u zapadnoj Mađarskoj, kulture koja u svom inventaru oblika sadrži i tipične licenske vrčice¹⁶. Apsolutno kronološki bi dakle, prema S. Dimitrijeviću, početak licenske keramike trebalo staviti oko god. 1750. pr. n. e. Slično mišljenje zastupa i Patay; on također smatra da je licenska keramika istovremena s kulturom Kisapostag.

I na kraju spomenimo mišljenje R. Pittionia. U svojoj kronološkoj tabeli¹⁷ koja se odnosi na period keramikuma, a koja obuhvaća geografski prostor današnje Austrije, stavlja tzv. Einzelgrabkultur, čijim materijalnim dobrima pripisuje i licensku keramiku, neposredno prije kulture zvonolikih pehara. Što se tiče apsolutne kronologije, početak kulture pojedinačnih grobova bi i po R. Pittioniu bio oko 1750. god. pr. n. e., a već oko 1700. god. pr. n. e. bio bi početak ranog metalikuma. Taj period započinje ranim brončanim dobom, pa bi prema tome licenska keramika pripadala periodu eneolitika. Ovo su samo neka od mišljenja koja se odnose na dataciju licenske keramike; neki je autori u svojim kronologijama stavljaju nešto više, a drugi opet koju stepenicu niže. Bez obzira na razlike u dataciji općenito se može prihvatiti pripadnost licenske keramike ranom brončanom dobu.

Licenski nalazi spilje Vindije

Prostor grobnice (istraživano 1947. god.)

1. Vrčić kuglastog trbuha, ljevkastog vrata (T. I Sl. 1a, 1b)

Oštro razgraničen vrat od ramena vrčića. Trakasta drškica spaja gornju trećinu vrata s ramenom. Nasuprot drškici, na samom prijelazu vrata u rame, nalazi se mala dugoljasta slijepa ušica. Vrat ukrašen s tri vodoravne paralelne trake, a na drškici se nalazi jedna okomita traka. Vrčić je crne boje, fine fakture. Površina sjajna, uglačana.

Dimenzije: visina 10,3 cm, ϕ otvora 7,4 cm, ϕ trbuha cca 8,2 cm.

Inv. br. 367.

2. Maleni vrč crne boje (T. I Sl. 2a, 2b)

Trbuh vrčića loptast, ponešto spljošten. Vrat u svojem gornjem dijelu lagano razvraćen. Vrat i trakasta drškica ukrašeni gustim vodoravnim linijama, izvedenim vjerojatno nazubljenim kotačićem. Izrada fina, vanjska stijenka polirana, no politura je mjestimično oštećena.

Oštećen je i rub ustiju.

Dimenzije: visina 8,9 cm, ϕ otvora 7,5 cm, ϕ trbuha cca 8,7 cm.

Inv. br. 368.

15. S. Dimitrijević: Problem neolita i eneolita u sjeverozapadnoj Jugoslaviji, *Opuscula archaeologica* V, Zagreb, 1961., str. 62

16. A. Mozsolich: Der frühbronzezeitliche Urnenfriedhof von Kisapostag, *Archaeologia hungarica* XXVI, Budapest, 1942.

17. R. Pittioni: *Urgeschichte des österreichischen Raumes*, Wien, 1954., str. 274

3. *Fragment licenskog vrčića crne boje* (T. I Sl. 3)
 Sačuvan je dio vrata i ramena. Vrat ukrašen dvjema vodoravnim trakama između kojih se proteže vrlo lijepo izvedena šesteroredna valovnica. Fragment je pripadao posudi vrlo kvalitetne izrade. Glina fino pročišćena. I unutarnja i vanjska strana ulomka fino ispolirane.
 Dimenzije: visina 5,4 cm ϕ otvora 8,6 cm.
 Inv. br. 369.
4. *Trbuh crnog vrčića* (T. I Sl. 4)
 Trbuh je loptast, nešto spljošten. Stajuća površina vrlo slabo izražena. Na ramenu vrčića sačuvan ostatak trakaste drškice s dekoracijom; vodoravna linija izvedena vjerojatno nazubljenim kotačićem. Ostatak istovjetnog ukrasa nazire se i na malom ostatku vrata. Izrada fina, vanjska površina dobro ispolirana.
 Dimenzije: visina 6,8 cm, ϕ trbuha 9,2 cm.
 Inv. br. 891.
5. *Fragment vrata zdjele* (T. II Sl. 15)
 Vrat je bio lagano razgrnut prema van. Ukrašen se sastoji od vodoravne trake između kojih se nalaze dvije troredne valovnice. Ulomak je sivo-smeđe boje. Unutarnja površina fragmenta je odbijena. Faktura fina, vanjska površina polirana.
 Dimenzije: 4,1 cm $\times$ 4,6 cm.
 Inv. br. 429.
6. *Malena trakasta drškica crne boje* (T. II Sl. 8)
 Ukrašen čine tri vodoravne trake, a uz svaki krajnji rub drškice nalazi se još po jedna otisnuta linija. Otisci kosi i gusti. Drškica izrađena iz fino pročišćene gline, površina polirana.
 Dimenzije: 2,7 cm $\times$ 1,6 cm.
 Inv. br. 427.
7. *Fragment vrata posude, vjerojatno zdjele* (T. II Sl. 6)
 Ulomak je tamnosive boje. Ukrašen čine dvije vodoravne trake i dvije valovnice, a donji dio vrata je prekriven nizom vodoravnih linija. Otisci instrumenta su kosi i prilično sitni. Površina izglačana.
 Dimenzije: 4,5 cm $\times$ 4,2 cm.
 Inv. br. 426.
8. *Fragment vrata crne posude, vjerojatno zdjele.*
 Gornji dio razgrnut prema van. Ulomak je ukrašen nizom vodoravnih linija. Tragovi instrumenta su kosi, vrlo sitni i gusti.
 Dimenzije: 3,5 cm $\times$ 3,3 cm.
 Inv. br. 1940.
9. *Fragment vrata neke veće posude.*
 Ulomak je crne boje, nešto debljih stijenki. Sačuvan je i manji dio ramena posude. Vratni dio ukrašen dvjema višerednim trakama između kojih se proteže četveroredna valovnica. Kvaliteta izrade osrednja.
 Dimenzije: 5 cm $\times$ 3,1 cm.
 Inv. br. 1944.

Uz navedene fragmente koji nose tipičnu licensku dekoraciju u grobnici je nađeno i nekoliko ulomaka bez ukrasa. To su fragmenti Inv. br. 1942, 1943 i 1945. koji svojom bojom, fakturom, načinom i kvalitetom izrade, uglačanošću površine i oblicima potvrđuju da pripadaju istoj grupi keramike.

Nakon ulaska u prostoriju grobnice S. Vuković je zaključio da je ova bila devastirana, kosti pokojnika i grobni prilozi (keramika i koštani predmeti) porazbijani i razbacani unaokolo, čak i na prostor izvan grobnice. To su potvrdili manji fragmenti keramike koji su nađeni zaglavljani u pukotinama suhozida koji je grobnicu dijelio od ostalog prostora spilje. Ulomci keramike, koštani artefakti i incisivi čovjekovi pronađeni su i uz vanjsku stranu zida grobnice. Ovakvo stanje nije dozvolilo donošenje bilo kakvih zaključaka o broju pokopanih osoba, o položaju skeleta, kao ni o broju te razmještaju grobnih priloga.

Srednji desni dio spilje — oko vanjske stijene grobnice (istraživano prije 1938. god.)

10. *Fragment vrata crne posude.*

Ispod ruba ustiju nalazi se široka traka sastavljena od vodoravnih linija, zatim slijedi četveroredna valovnica i ponovo široka traka. Sačuvani ostaci politure, iako je vanjska površina prilično oštećena.

Dimenzije: 2,9 cm × 3,2 cm.

Inv. br. 421.

11. *Fragment vrata veće crne posude (T. II Sl. 3)*

Vrat je bio skoro sasvim cilindričan, tek neznatno izvučen prema van. Ukrašan čine dvije vodoravne višeredne trake i četveroredna valovnica. Jezgra nešto svjetlije pečena. Tragovi instrumenta prilično oštri i duboki. Kvaliteta gline dobra.

Dimenzije: 4 cm × 5,9 cm.

Inv. br. 422.

12. *Fragmenti posude, vjerojatno plitice (T. II Sl. 17)*

Ulomak je ciglasto crvene boje, dok je jezgra sivo pečena. Pripada dijelu vrata i ramena posude. Na donjem dijelu vrata nalazi se troredna vodoravna traka, iznad nje su ostaci valovnice. Ukrašan je vrlo slabo vidljiv. Stijenke posude su nešto deblje, ali jednolične i solidno izrađene. Glina fino pročišćena.

Dimenzije: 6,2 cm × 2,1 cm.

Inv. br. 423.

13. *Fragment vrata manje posude (T. II Sl. 13)*

Ulomak je svijetle, sivosmeđe boje, vrlo tankih stijenki. Ukrašen je vodoravnim paralelnim linijama, sastavljenim od vrlo sitnih kosih otisaka. Faktura vrlo fina. Površina dobro uglačana.

Dimenzije: 4 cm × 2,3 cm.

Inv. br. 424.

14. *Fragment vrata crne posude (T. II Sl. 2)*

Sačuvan je ukras gustih vodoravnih linija iznad kojih se vidi ostatak valovnice. Otisci instrumenta su oštri i duboki. Površina dobro ispolirana.

Jezgra ulomka svjetlije sive boje.

Dimenzija: 2,9 cm × 5,9 cm.

Inv. br. 425.

15. *Fragment vratnog dijela posude svijetlo sive boje* (T. II Sl. 11)
Vanjska stijenka uglačana. Dekoracija se sastoji od nemarno izvedenih vodoravnih i valovitih linija. Stijenke debele. Glina nepročišćena. Ulomak pripada nekoj grublje izrađenoj posudi koja je bila tek ovlaš polirana i dekorirana neprecizno izvedenim licenskim ukrasom.
Dimenzije: 4,1 cm × 3,9 cm.
Inv. br. 430.

Iz zapisnika koji se nalaze u Arheološkom odjelu nije vidljivo koje je godine S. Vuković istraživao ovaj dio spilje. Po dolasku u spilju S. Vuković je zaključio da je prostor oko vanjske stijene grobnice bio već prije prekopan. Stoga predmeti, koje je S. Vuković tokom svog istraživanja sakupio, nemaju stratigrafsku vrijednost; oni jedino mogu poslužiti kao dokaz o zastupljenosti određenog arheološkog materijala na ovom lokalitetu.

Prednji lijevi dio spilje (iskopavano 1937. god.)

16. *Fragment vratnog dijela manje posude* (T. II Sl. 7)

Cijela površina fragmenta je ukrašena vodoravnim paralelnim linijama. Tragovi instrumenta su sitni, kao položeni i prilično gusti. Ulomak je crne boje, vrlo tankih stijenki. Posuda je bila uglačana do visokog sjaja. Glina fino pročišćena.

Dimenzije: 3,2 cm × 2,7 cm.

Inv. br. 420.

Zadnji lijevi dio spilje (istraživano s dužim prekidima od 1934 — 1949. g.)

17. *Fragment vratnog dijela crne posude* (T. II Sl. 14)

Ulomak ne pokazuje cijelu visinu vrata. Ukrašen je vodoravnim linijama koje se sastoje od rijetko raspoređenih, dubokih tragova instrumenta. Mjestimično je sačuvana bijela inkrustacija. Stijenke su nešto deblje, glina je osrednje fature, a vanjska površina nije polirana. Ulomak pripada grublje izvedenoj posudi.

Dimenzije: 5 cm × 4,2 cm.

Inv. br. 437.

Predspiljski prostor (istraživano 1954. god.)

18. *Fragment vrata veće posude crne boje* (T. II Sl. 4)

Sačuvan i rub usta ispod kojeg se nalazi ukras naizmjenično postavljenih vodoravnih traka i valovnica. Stijenke nešto deblje. Glina fino pročišćena, dekoracija lijepo izvedena. Površina uglačana. Ulomak pripada posudi većih dimenzija.

Dimenzije: 5,1 cm × 6,4 cm.

Inv. br. 3039.

Teren daleko ispred ulaza u spilju (istraživano 1958. god.)

19. *Ulomak visokog vrata crne posude, vjerojatno anfore* (T. II Sl. 5)

Vrat je bio skoro sasvim cilindričan. Otisci instrumenta kojim je izve-

den ukras horizontalnih i valovitih traka su kosi, mjestimično vrlo gusti i sitni, a mjestimično nešto krupniji. Stijenka fragmenta uglačana, glina dobre fakture.

Dimenzije: 5,3 cm × 6,2 cm.

Inv. br. 3520.

20. *Fragment vrata crne amfore*

Ukrašeno naizmjenično postavljenim trorednim horizontalnim trakama i trorednim valovnicama. Stijenke su jednolične debljine, fino ispolirane, a ukras je izveden uredno i solidno.

Dimenzije: 4,3 cm × 7,3 cm.

Inv. br. 3524.

Desna strana spilje (istraživano 1959. god.)

21. *Fragment smeđe posude većih dimenzija* (T. II Sl. 16.)

Ulomak pripada dijelu vrata i ramena posude. Vidljive su tri horizontalne trake između kojih se nalazi po jedna valovnica. Unutarnja i vanjska strana fragmenta su vrlo fino ispolirane. Ukras pažljivo i lijepo izveden. Fragment je pripadao kvalitetno i lijepo izrađenoj posudi.

Dimenzije: 5,6 cm × 5 cm.

Inv. br. 3717.

22. *Fragment vrata svijetlosive posude* (T. II Sl. 12)

Unutarnja stijenka tamnosiva. Ulomak je ukrašen širokom peteredom trakom, ispod koje se vidi ostatak valovnice. Otisci instrumenta su vrlo gusti i sitni. Faktura gline loša. Stijenke debele, vanjska površina izglačana, ali je i pored toga ostala neravna. Fragment je pripadao većoj posudi osrednje izrade.

Dimenzije: 3,8 cm × 6,2 cm.

Inv. br. 3714.

23. *Fragment vrata i ramena crne posude* (T. II Sl. 1)

Prijelaz vrata u rame posude prilično je nagao i izrazit. Stijenke tanke. Vrat ukrašen dvjema širokim horizontalnim trakama između kojih je višeredna valovnica. Površina fragmenta oštećena, pa ukras nije u potpunosti sačuvan. Unatoč površinskom oštećenju naziru se tragovi vrlo fine politure. Glina fino pročišćena.

Dimenzije: 4,5 cm × 6,6 cm.

24. *Fragment trbušnog i vratnog dijela manjeg crnog vrčića* (T. II Sl. 9)

Na ramenu je sačuvan dio trakaste drškice koja se penjala do gornjeg dijela vrata posudice. Ostaci vrata i drškice nose isti ukras: guste nizove vodoravnih otisaka instrumenta. Vanjska i unutarnja površina ulomka su prilično oštećene.

Dimenzije: 5,1 cm × 6,3 cm.

Inv. br. 3694.

Osim opisanih fragmenata pranađena su tokom kampanje 1959. god. još dva manja ukrašena ulomka: inv. br. 3719 (T. II Sl. 10) i inv. br. 3669. Oba pripadaju vratnim dijelovima manjih crnih posuda, dobro su uglačani i nose tipičan licenski ukras.

Iskopavanje desne strane spilje Vindije dalo je i 14 licenskih fragmenata bez ukrasa. Svi pripadaju većim ili manjim posudama crne boje, osim fragmenta inv. br. 3711, koji je smeđe boje, te po boji, fakturi i debljini stijenke odgovara fragmentu inv. br. 3717.

25. *Fragment vrata veće crne posude.*

Stijenke posude, vjerojatno zdjele, nešto su deblje, ali solidno izrađene i dotjerane. Ukras na vratu se sastoji od horizontalnih traka i trorednih valovnica. Glina je fino pročišćena.

Dimenzije: 4,2 cm × 7, 1 cm.

Inv. br. 428.

Podaci o ovom fragmentu, s obzirom na vrijeme i mjesto nalaza prilično su oskudni. Poznato je jedino da je fragment dospio u muzej kupnjom privatne zbirke S. Vukovića, te da potječe iz spilje Vindije.

Licenski nalazi Mačkove spilje

1. *Fragment vrata crne posude* (T. III Sl. 1)

Pripada posudi tankih, vrlo fino izrađenih stijenki. Na vratu se nalazi ukras sastavljen od vodoravnih linija. Otisci instrumenta su jednolični, kosi i duboki. Ukras je vrlo lijepo i pažljivo izveden. Glina fino pročišćena, površina fragmenta dobro ispolirana.

Dimenzije: 4,1 cm × 4,2 cm.

2. *Fragment vrata veće posude* (T. III Sl. 2)

Stijenke su deblje. Izrada dobra, vanjska i unutarnja površina ulomka su polirane. Vrat je ukrašen naizmjenično postavljenim vodoravnim i valovitim trakama. Boja fragmenta crna.

Dimenzije: 3,5 cm × 4,4 cm.

3. *Fragment vrata crno-sive posude* (T. III Sl. 3)

Ulomak pripada posudi izrađenoj iz kvalitetne gline. Preostali dio ukrasa sastoji se od dvije višeredne vodoravne trake. Otisci instrumenta su kosi i vrlo gusti. Vanjska i unutarnja površina uglačane. Izrada solidna.

Dimenzije: 2,7 cm × 2 cm.

4. *Fragment ljevkastog vrata crne posude, vjerojatno vrčića* (T. III Sl. 4)

Ukras nemarno izveden, a sastoji se od horizontalnih linija koje prekrivaju cijelu površinu fragmenta. Otisci instrumenta su mjestimično vrlo sitni, a mjestimično nešto krupniji. Stijenke tanke, uglačane. Izrađeno iz fino pročišćene gline.

Dimenzije: 2,9 cm × 3 cm.

5. *Fragment vrata malenog vrčića* (T. III Sl. 5)

Izrada je vrlo lijepa i kvalitetna. Stijenke tanke, sjajno ispolirane. Glina izvrsne kvalitete. Ukrašeno horizontalnim višerednim trakama, sastavljenim od jednoličnih, gustih otisaka koji su tek neznatno kosi, skoro okomiti.

Dimenzije: 2,5 cm × 1,9 cm.

6. *Fragment vrata veće crne posude* (T. III Sl. 6)

Jezgra ulomka je svjetlije sivo pečena. Vrat je bio ukrašen horizon-

- talnim i valovitim linijama, ali je ukras slabo vidljiv.
Dimenzije: 3,9 cm × 4,2 cm.
7. *Fragment vrata male posude, vjerojatno vrčića* (T. III Sl. 7)
Na vanjskoj površini djelomično sačuvan ukras. Sastoji se od vodoravnih linija, nemarno izvedenih. Otisci instrumenta su okomiti i sitni. Ukras je prekrivao cijelu površinu vrata posude.
Dimenzije: 2,2 cm × 3 cm.
  8. *Fragment vratnog dijela manje posudice* (T. III Sl. 8)
Stijenke ulomka tanke, fino ispolirane. Fragment je prekriven horizontalnim linijama, sastavljenim od skoro okomitih otisaka instrumenta. Otisci mjestimično oštri i duboki. Glina fino pročišćena, izrada solidna.
Dimenzije: 1,8 cm × 1,6 cm.
  9. *Fragment gornjeg dijela vrata male posudice* (T. III Sl. 9)
Stijenke vrlo tanke, politura sjajna. Ispod ruba usta sačuvan je dio dekoracije: četiri vodoravne paralelne linije, sastavljene od vrlo sitnih okomitih crtica. Glina kvalitetna. Ulomak je pripadao posudi vrlo lijepe i kvalitetne izrade.
Dimenzije: 3,1 cm × 1,5 cm.
  10. *Fragment crne posude* (T. III Sl. 10)
Stijenke ulomka su nešto deblje. Ukras vrlo lijepo i pažljivo izveden. Sastoji se od široke horizontalne trake i dviju trorednih valovnica koje se međusobno prepliću. Otisci instrumenta su kosi i oštri.
Dimenzije: 2 cm × 2,7 cm.
1949. god. je Gradski muzej otkupio dio nalaza od dr M. Maleza. Ti su nalazi uvedeni u knjigu inventara, a među njima se nalazi i fragment inv. br. 1282.
11. *Fragment vratnog dijela posude svijetle sivosmeđe boje* (T. III Sl. 11)
Ukrašen je dvjema dvorednim horizontalnim trakama ispod kojih se nalazi dvoredna valovnica. Ukras je slabo vidljiv, tragovi instrumenta su plitki i nejednolični. Na površini su slabo očuvani tragovi politure,
Dimenzije: 2,5 cm × 3,1 cm.
Inv. br. 1282.

Osim opisanih fragmenata u Mačkovoju spilji su pronađena i četiri ulomka bez ukrasa. Oni svi pripadaju trbušnim dijelovima crnih licenških posuda.

LITERATURA

1. R. Pittioni: *Urgeschichte des österreichischen Raumes*, Wien, 1954.
2. J. E. Fossander: *Die schwedische Bootaxtkultur und ihre kontinentaleuropaischen Voraussetzungen*, Lund, 1933.
3. S. Vuković: *Vrpčasta keramika spilje Vindije*. Arheološki vestnik VIII / 1 Ljubljana, 1957.
4. P. Korošec: *Keramika z licensko ornemantiko (Litzenkeramik) na Ljubljanskem barju*, Arheološki vestnik VIII / 1, Ljubljana, 1957.
5. R. Ložar: *Študije o ljubljanski keramiki*, Glasnik muzejskega društva za Slovenijo XXII / 1-2, Ljubljana, 1941.
6. S. Dimitrijević: *Die Ljubljana-Kultur — Problem des Substrats, der Genese und der regionalen Typologie*, Archaeologia Jugoslavica VIII Beograd, 1967.
7. S. Dimitrijević: *Zu einigen Fragen des Spätneolithikums und Frühneolithikums in Nordjugoslawien*, Beograd, 1971.
8. S. Dimitrijević: *Problem neolita i eneolita u sjeverozapadnoj Jugoslaviji*. Opuscula archaeologica V, Zagreb 1961.
9. Zapisnici S. Vukovića sa iskopavanja spilje Vindije
10. Zapisnik S. Vukovića o Mačkovoju spilji

LITZENKERAMIK IM STADTMUSEUM VARAŽDIN

In der Archäologischen Abteilung des Stadtmuseums befinden sich insgesamt 53 litzenkeramische Fragmente (T.I 3, T.II 1—17, T.III, 1—11), 2 vollständig erhaltene Krüge (T.I, 1a—2b) und 1 bauchig-kugeliger Körper eines Kruges (T.I,4).

Die meisten Bruchstücke zeigen die charakteristischen Farben der Litzenkeramik — schwarz oder dunkelgrau (45 Fragmente), die übrigen 8 Fragmente sind grau, braun oder ziegelrot (T.II, 11—17). Die Keramik wurde fast immer durch das Reduktionsverfahren gebrannt, nur selten wurden das Reduktions — und Oxydationsverfahren kombiniert.

Die Leitformen der Keramik dieser Art sind Krüge und Schüsseln, oft mit kleinen Bandhenkeln versehen. Die beiden Formen konnten auf zwei wichtigen archäologisch-paläontologischen Fundstätten bewiesen werden: in der Höhle Vindija sowie in der Mačkova spilja.

Die litzenkeramischen Funde aus der Höhle Vindija stammen aus der Grabkammer, einem Teil der Höhle, den S. Vuković anhand der osteologischen Reste des Menschen und vielen Beigaben so definiert hat, dann aus dem mittleren Teil, dem Vorderteil und schliesslich aus der Gegend vor der Höhle.

Die Fragmente aus der Mačkova spilja sind bis jetzt noch nicht inventarisiert worden; so verfügen wir leider über keine Dokumentation, aus der wir nähere Angaben über die genaue Fundstelle und Stratigraphie erfahren könnten.

Die Bedeutung der litzenkeramischen Funde liegt in der Tatsache, dass sie die Ausbreitung dieser Formen auf dem bestimmten geographischen Gebiet bestätigen sowie die Besiedlung dieser zwei Höhlen durch eine längere Zeitperiode.

Tabela I

1a

1b

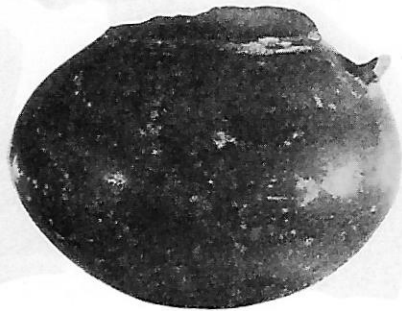
2a

2b

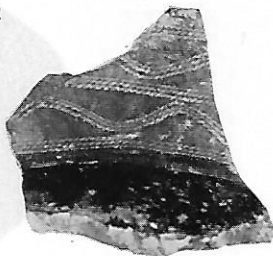
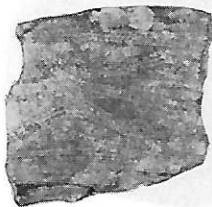
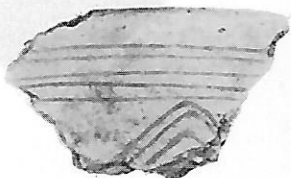
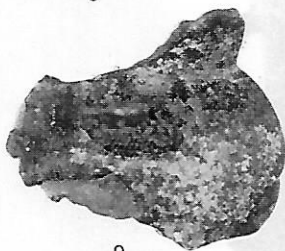

3

4

Tabela II

15

16

17

Tabela III

1

2

3

4

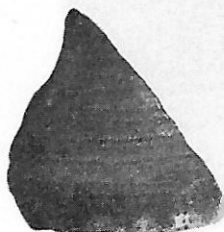
5

6

7

8

9

10

11